

Κώστας Βαρώτσος. Χώρος, χρόνος και ύλη

*Μόνο μία διάσταση του έργου είναι άμεση: η αντίληψη της μορφής.
Η εμπειρία του έργου υπάρχει αναγκαστικά στο χρόνο.
Robert Morris, "Notes on Sculpture, Part 2".*

Στην εικαστική πορεία του Κώστα Βαρώτσου, οι έννοιες του χρόνου και του χώρου αποτελούν μία αδιαίρετη ενότητα όχι μόνο μεταξύ τους, αλλά και με την ύλη των έργων του, που τελικά κατευθύνει τον θεατή στην ουσία του χρόνου και του χώρου.

Αφετηρία αυτής της κατάκτησης είναι η διαρκής πρόθεση του καλλιτέχνη να φέρει στο προσκήνιο την αξία της σύνθεσης στο γλυπτικό αποτέλεσμα· χώρος, χρόνος και ύλη συνυπολογίζονται και συλλειτουργούν ως «συστατικά» μίας γλυπτικής γλώσσας που επιθυμεί τελικά να αποτυπώσει την ολιστική εμφάνιση του έργου ως μία εμπειρία βιωμένη μέσα στην πραγματικότητά της, παρά να παραδώσει ένα αυτόνομο αντικείμενο που καθορίζεται από το «ειδικό βάρος» των εσωτερικών σχέσεων ύλης και φόρμας.

Το άνοιγμα των έργων του Βαρώτσου προς τον περιβάλλοντα χώρο αποτελεί ένα από τα πλέον αναγνωρίσιμα χαρακτηριστικά της τέχνης του, ιδίως στις επεμβάσεις που ο καλλιτέχνης προτείνει σε δημόσιους χώρους. Όλα αυτά τα χρόνια, από τόπο σε τόπο, η σχεδιαστική προσέγγιση κάθε έργου που τοποθετείται *in situ* αντιμετωπίζεται κάθε φορά από τον καλλιτέχνη με βάση την ιστορική και πολιτισμική διαστρωμάτωση του περιβάλλοντος χώρου του. Ο Βαρώτσος επενδύει στην αντίληψη της ιστορίας και στην κατανόηση των χαρακτηριστικών του τόπου, αντλεί εκφραστική δύναμη από την ενέργεια του χώρου για να την αποδώσει ξανά σε αυτόν φιλτραρισμένη μέσα από τη δική του επινοημένη εικόνα. Μέσα από αυτή την προσέγγιση, το έργο του Βαρώτσου μοιάζει να «απορροφά» και να οικειοποιείται τον πραγματικό χώρο και χρόνο, ώστε να ενταχθεί αρμονικά ως φυσική συνέχεια και παράλληλη νοητή προβολή στο περιβάλλον όπου κατοικεί.

Αν οι εικαστικές επεμβάσεις του Βαρώτσου στο δημόσιο χώρο αποτελούν απόδειξη της απόπειρας μίας παραδειγματικής σχέσης και ταύτισης με το χώρο που φιλοξενούνται, τα έργα που δημιουργεί ο καλλιτέχνης για εσωτερικούς χώρους –γκαλερί και μουσεία– μπορούν να διαβαστούν ως η μαρτυρία σχηματοποίησης αυτής της προσέγγισης. Για τον καλλιτέχνη, κάθε έκθεση αντιμετωπίζεται ως ένα ανοικτό «εργαστήριο» όπου δοκιμάζονται οι διαφορετικές αποκλίσεις της εικαστικής γλώσσας του· εδώ, ο εσωτερικός χώρος προσλαμβάνεται ως ένα «καθαρό» και συγκεκριμένο υλικό, που επιτρέπει να απλωθεί σε αυτόν η ενέργεια κάθε έργου, ενώ το «παιχνίδι» ανάμεσα στο χρόνο και την ύλη αποκαλύπτεται με μία γλυπτική διάφανη, φιλτραρισμένη μέσα από την κίνηση και τη διαστρωμάτωση των υλικών, που επιχειρεί να αποδεσμευτεί από τη βαρύτητα του όγκου της και τον απόλυτο ορισμό της φόρμας.

Επενδύοντας στην αντίθεση μεταξύ διαφάνειας και αδιαφάνειας, και τη διαστρωμάτωση των υλικών του (ρητίνες, πλαστικά, πλεξιγκλάς, γυαλί), ο Βαρώτσος αποκαλύπτει την αρχιτεκτονική της σύνθεσής του και εισάγει στο

έργο την έννοια της διαστρωμάτωσης του ίδιου του χρόνου μέσα στο χώρο που το περιβάλλει· στρέφοντας την προσοχή σε διαδοχικές «καταστάσεις» της ύλης, μετατρέπει το χρόνο σε χώρο και φέρει ανάμεσά τους ισορροπία. Σε έργα που χρησιμοποιεί διάφανα, ευκολοδούλευτα υλικά, ο καλλιτέχνης οικειοποιείται το χώρο εντός και εκτός του πλαισίου που τα προσδιορίζει, ενώ ταυτόχρονα επεκτείνει το περιβάλλον τους, προσπαθώντας να αποκρυσταλλώσει οπτικά την εσωτερική ενέργεια που ωθεί την κίνησή τους. Η φόρμα γίνεται ασαφής, το έργο αποκτά βάθος χωρίς όμως να απομονώνεται στον όγκο του, και το υλικό μοιάζει να διαστέλλεται και να καταγράφει την πορεία του στο χρόνο, πάντοτε όμως σε έναν πραγματικό χώρο που δεν παύει να γίνεται αντιληπτός κάθε στιγμή από τον θεατή. Μέσα από τη διαστρωμάτωση αυτών των υλικών, ο Βαρώτσος ενσωματώνει τη διαδοχικότητα του χρόνου στην πλαστικότητα της ύλης και καταγράφει τη δυναμική συνισταμένη της δράσης. Κατά αυτόν τον τρόπο, τα έργα του ξεφεύγουν από την ακινησία και τη στατικότητα μιας περικλειστής «καθαρής» γλυπτικής, εστιάζοντας το ενδιαφέρον στη μετάλλαξη του υλικού μέσα από τα χαρακτηριστικά του χώρου και του χρόνου όπου βιώνονται.

Περνώντας στις κατασκευές του με γυαλί, ο Βαρώτσος αντιλαμβάνεται αυτό το εύθραυστο και διάφανο υλικό ως ένα «δοχείο χώρου» το οποίο αφήνει το φως να το διαπερνά, σχηματίζοντας φόρμες διαπερατές, που λειτουργούν τρόπο τινά ως οπτικά φίλτρα που επιτρέπουν να δει κανείς το έργο στο χώρο που καταλαμβάνει, αλλά και σε βασική συνάφεια με αυτόν που το περιβάλλει. Μέσα από μινιμαλιστικές «αρχέτυπες» μορφές –κολόνες, σπείρες, τόξα, πυραμίδες– ακόμα κι όταν αυτές ορίζονται από ένα ισχυρό πλαίσιο σιδήρου ή πέτρας, η κινητικότητα της φόρμας εξασφαλίζεται με τη διαστρωμάτωση του υλικού, παραπέμποντας και στη χρονική διαδοχή, με τον τρόπο που το ένα φύλλο γυαλιού έπεται του άλλου, ακριβώς όπως η επόμενη χρονική στιγμή ακολουθεί την προηγούμενη. Αυτή η εναλλαγή στις στρώσεις του υλικού διασπά την καθορισμένη φόρμα του γλυπτού και εξουδετερώνει τα όριά της σε σχέση με το χώρο, ενώ το φως, που έχει την ικανότητα να μεταβάλλει την όψη της ύλης, δίνει τον τόνο μίας δυναμικής αισθητικής εμπειρίας.

Καταλήγοντας στην ουσία των πραγμάτων, για τον Βαρώτσο το έργο τέχνης δεν ορίζει τη σημασία του μέσα από την αυτοαναφορικότητά του ως αυτόνομο αντικείμενο, αλλά με τον τρόπο που σαν «φυσικό φαινόμενο» κατορθώνει να συνδιαλέγεται με τις συνθήκες που το περιβάλλουν. Η αναζήτηση κάθε έργου του Κώστα Βαρώτσου βρίσκεται ακριβώς στην αποτύπωση της ενεργειακής αξίας του, στην εγγραφή της μεταβαλλόμενης έντασης της εικόνας, έτσι όπως αυτή καθορίζεται από τις εναλλαγές στη διαφάνεια και την αδιαφάνεια των υλικών, και την αλληλεπίδρασή τους με το περιβάλλον στο οποίο διαμορφώνεται και βιώνεται το έργο στο χρόνο. Μέσα από αυτή τη διεργασία, το ενδιαφέρον στο έργο του Βαρώτσου μετατοπίζεται από την εξωτερική δυναμική εντύπωσή του στο χώρο στην εσωτερική του ενέργεια, στην ικανότητά του τελικά να προβάλλει τις μεταμορφώσεις της ύλης, να υποκινεί όλες τις αισθήσεις και να συμπυκνώνει τη ρευστότητα της ζωής.

Χάρης Κανελλοπούλου
Ιστορικός τέχνης, επιμελήτρια εκθέσεων